

”Från ord till handling – på väg mot en nationell biblioteksstrategi”

Yttrande från Forum för specialbibliotekschefer,

Stockholm 181026

Sammanfattande synpunkter

Sammanfattningsvis saknas en tydlig vision i utkastet. Strategin är mer en nulägesanalys och handlingsplan. Genomgående i hela strategin är synen på specialbibliotek som en biblioteksform utanför den vetenskapliga medieförsörjningen och som en plats för kulturarv istället för en del av en dynamisk nationell informationsförsörjning

Vision saknas

En övergripande strategi behöver fastställas med vision, riktlinjer och rekommendationer där utkastets mål skulle ligga på den tredje nivån (rekommendationer). Målen rubriker sammanfattar de områden biblioteken befinner sig i idag men i målen saknas kommande stora utmaningar som hållbarhet, integration och öppna bibliotek i ett utsatt samhälle. Rekommendationerna skulle därför behöva utökas för att möta t.ex. [regeringens digitaliseringsstrategi](#) och de globala hållbarhetsmålen.

Bilden av specialbiblioteken

I utkastet beskrivs inte specialbiblioteken som en resurs med ett ansvar och en roll i den nationella informationsförsörjningen genom sina specifika ämnesområden och tjänster. Istället är offerrollen återkommande; här finns hot om nedläggning och en otydlighet om specialbibliotekens roll. Utmaningar finns givetvis men att specialbiblioteken saknas som en aktör i ett flertal beskrivna mål är problematiskt och missvisande. Specialbiblioteken har relevanta samlingar, men lyfts mer som kulturarv än en plats för säkerställd informationsinhämtning.

Specialbiblioteken som forskningsbibliotek

Specialbiblioteken är borträknade från kategorin forskningsbibliotek, inte bara i utkastet utan i flera andra aktuella sammanhang.

Vad gäller utbildningsmålet påpekas mycket riktigt i utkastet att ”forskning och utveckling inte enbart bedrivs på lärosäten”. Redan nu fyller specialbiblioteken där en roll, både vad gäller öppen tillgång och möjlighet för andra grupper i samhället att ta del av vetenskap. Att den vetenskapliga medieförsörjningen skulle bli högskolornas ansvar är därför ett otillräckligt mål, speciellt med tanke på att bibliotekslagen definierar högskolebibliotekens verksamhet till att rikta sig mot de områden som anknyter till utbildning och forskning vid universitetet eller högskolan. Vetenskapssystemet behöver, som utkastet också påpekar, utvecklas. Möjligheterna för jämlik tillgång till information och vetenskap för alla är ett viktigt demokratiskt samhällsmål. Lyft specialbiblioteken in i den roll de redan har i det livslånga lärandet, utbildningskedjan stäcker sig bortom högskolan – målet behöver omformuleras.

En tydliggjord roll – ansvars- och resursbibliotek

Att förtydliga specialbibliotekens roll kräver mer än att våra huvudmän ska skriva in uppdrag för bibliotek i instruktionerna. Folkbiblioteken regleras av Bibliotekslagen och lärosätenas bibliotek av Högskolelagen. De två bibliotekstyperna är på så sätt garanterade en egen budget och därmed kan medel avsättas. Specialbiblioteken lyder under respektive myndighetschef och är därmed inte garanterade möjligheten att aktivt bidra i samverkansarbetet. Flera myndigheter har också dragit ned på biblioteksfunktionerna under

de senaste årtiondena och nya myndigheter startas helt utan sådan service. Våra huvudmän behöver få tydliga uppdrag att säkerställa informationsförsörjning för anställda inom sina organisationer. Informationsförsörjningen ska vara öppen och tillgänglig för fler än de anställda så långt det är möjligt samt med ett krav på att de egna forskningsresultaten ska tillgängliggöras. Där kan specialbiblioteken i en utvecklad roll både upprätthålla och växa som resurs och kanal för forskningsdata.

Tydlighet för specialbiblioteken inom ett större vetenskapligt sammanhang och i det nationella biblioteksväsendet kräver att begreppet forskningsbibliotek självklart inbegriper myndigheters, museers, stiftelsers, företags och akademiers bibliotek. Där kan möjligen en ytterligare definition som ansvarsbibliotek eller resursbibliotek inom våra områden vara ett sätt att skapa en tydlighet även utanför den egna organisationen.

Specialbibliotek som representerar de nationella minoriteterna har uppskattat förtydliganden i utkastet.

SBI har synpunkter kring utkastets formulering rörande deras verksamhet och har skickat in ett eget yttrande till strategigruppen.

Yrkesrollen

Uppskattat är utkastets formuleringar kring bilden av bibliotekarierollens handledande funktion i informationsmängderna, och hur kompetenser som handledare och inspiratör kan komplettera yrkesrollen som, liksom biblioteken, är i behov av en ny berättelse. Specialbiblioteken förväntas ha ämnesspecialister, inte generalister, vid kommunikation med användarna.

Medieförsörjning

Fjärrlån är av stor vikt för att kommunicera och tillhandahålla våra specialinriktade samlingar. Tillgänglighet bidrar till demokratifrågan och digitala resurser komplicerar. Viktigt att inte e-lån har sämre förutsättningar än lån av fysiska böcker.

Depåbiblioteksfrågan är allt för otydlig att ta ställning till. Kan vara en lösning för pliktleveranser men som en plats för viktiga specialsamlingar utan kompetensen från ämneskunniga bibliotekarier känns tveksamt. Och ett lite för lätt sätt att snabbt avsluta specialbibliotek där hot om nedläggning föreligger? Gallring då kostnader för förvaring ökar är ett gemensamt problem för specialbiblioteken. Specialbiblioteken behöver vara med i diskussionen kring nationell samordning vid gallring. Är det bara det svenska materialet som ska rymmas i depåerna? Räcker det inte med den digitala kopian framöver?

Vikten av ett formatneutralt förhållningssätt till medieförsörjning, att uteslutande sikta på det digitala går emot demokratiambitionen, även där en balans mellan samling och användare, utbud och efterfrågan, behövs.

Digitalisering

Vid målet digitalisering bör "se över den nationella informationsförsörjningen" läggas till. Tidigare har det funnits ett ansvarsbibliotekssystem i Sverige, men det saknas en konsekvensutredning kring vad nedläggningen av systemet har inneburit för den nationella informationsförsörjningen. Bilsam-konsortiet arbetar bara med generella informationsresurser, hur har det gått för olika ämnesområden? Det saknas också en analys av vad digitaliseringen inneburit/innebär för den nationella informationsförsörjningen.

Vid målet digitalisering saknar vi en koppling till den befintliga digitaliseringsstrategin. Och hur vi förhåller oss till att "the big five": Apple, Amazon, Facebook, Google och Microsoft, både styr oss och den digitala revolutionen?

Utbildning

Riktlinjen för målet "Utbildning" bör vara "Främja livslångt lärande"

Under utbildningsmålet beskrivs hur högskolebiblioteken behöver förflytta sig från samlingsorientering till användarorientering. Av vikt för forskningsbiblioteken är att finna balans mellan dessa två förhållningssätt med mer långsiktigt samlingsuppbyggnad. Vad händer med områden utanför, nya eller skiftande forskningsfält? Ämnesspecialister, t.ex. inom musik och konst, behöver specialistkompetens inte bara vid förvärv utan även vid katalogisering. Hur ska detta hanteras i bibliotekarieutbildningarna?

Slutligen om lag och tillsyn

Trots att det inte är Nationella bibliotekstrategiens avsikt finns ett behov att ändra i bibliotekslagen. Det kommer att behövas för att genomföra idén om sambibliotek. Specialbibliotekens roll och ansvar som forskningsbibliotek och resurs behöver tydliggöras även i lagen. Som stöd och för en nationell överblick gällande ett systematiskt biblioteksarbete kan KB behöva ges tillsynsansvar liknande det Riksarkivet har.